

INGLIZ TILI DARSLARIDA IJOD MAKTABLARI YUQORI SINFLAR O'QUVCHILARINING TANQIDIY FIKRLASH MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

Moiljonov Shuxratjon Boymirza o'g'li

Namangan davlat chet tillari instituti tayanch doktoranti

Gmail: [mcsbukhrat@gmail.com](mailto:mcsbukhrat@gmail.com)

Tel: +998 93 913 76 16

UO'K 37.025.7:373.1

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada ijod maktablarining yuqori sinflar o'quvchilarida ingliz tili darslari orqali tanqidiy fikrlash malakalarini rivojlantirish texnologiyalari tahlil qilinadi. Maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashning ahamiyati, uning o'quvchilarning mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantirishdagi o'rni ko'rsatib beriladi. Muallif o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish uchun qo'llanilishi mumkin bo'lgan interaktiv metodlar, jumladan, munozaralar, loyiha asosida o'rganish va simulyatsiya usullariga e'tibor qaratadi. Shuningdek, maqolada tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda yangi texnologiyalarning, xususan, virtual reallik va raqamli platformalarning roli o'rganiladi. Tadqiqot natijalari ijod maktablari talabalarini uchun innovatsion yondashuvlarni takomillashtirishga oid tavsiyalar bilan yakunlanadi.

**Kalit so'zlar:** tanqidiy fikrlash, ingliz tili, ijod maktablari, yuqori sinflar o'quvchilari, interaktiv metodlar, texnologiyalar, virtual reallik, loyiha asosida o'rganish.

KIRISH

Oliy ta'limning tamal toshi bo'lgan tanqidiy fikrlash talabalarining o'zlashtirishi uchun hal qiluvchi mahorat sifatida tobora e'tirof etilmoqda. Axborotni tahlil qilish, dalillarni baholash va mustaqil mulohazalarni shakllantirish qobiliyati bugungi murakkab dunyoda eng muhim hisoblanadi. An'anaviy ta'lim usullari bu ko'nikmalarga urg'u bergan bo'lsa-da, ta'limga texnologiya integratsiyasi tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshirish uchun yangi yo'llarni ochdi. dissertatsiyamizning ushbu qismida yuqori sinflar o'quvchilariga alohida e'tibor qaratgan holda, ingliz tili ta'limi kontekstida texnologiya va tanqidiy fikrlashning kesishishini o'rganadi.

Innovatsion ta'limda<sup>1</sup>, birinchi navbatda, ijodiy qobiliyatlar (Creative skills), o'zini-o'zi anglash (Reflection) va tanqidiy-tahliliy fikrlash (Critical thinking skills) qobiliyatlari ham ta'lim oluvchilarda motivatsion jarayonning bosqichlari sifatida takomillashib boradi. Bu bosqichlar ingliz tili darslarida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash imkoniyatlarini kengaytirish uchun asos vazifasini o'taydi.

Tanqidiy fikrlash til rivojlanishi bilan uzviy bog'liqdir. Bu o'quvchilardan matnlar bilan shug'ullanishni, tahlil qilishni va ma'lumotlarning ishonchliligini baholashni talab qiladi. Ingliz tilidagi ta'lim kontekstida tanqidiy fikrlash qobiliyatlari murakkab matnlarni tushunish, ishonchli dalillarni yaratish va samarali muloqotda ishtirok etish uchun zarurdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, kuchli tanqidiy fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan talabalar tilni bilish darajasi yuqoriroq bo'ladi.

Ingliz tilini o'rganish tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Turli matnlar bilan tanishish orqali talabalar tilni tahlil qilish, muallifning maqsadini aniqlash va dalillarni baholashga undaladi. Matnni tushunish, yozish va nutq

<sup>1</sup> Дадирова А.А. ИННОВАЦИОННЫЕ И АВТОРСКИЕ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ В КОНТЕКСТЕ ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ

faoliyati tahlil, sintez va baholash kabi tanqidiy fikrlash komponentlarini aniq maqsad qilib qo'yish uchun mo'ljallangan kabi mashqlar bo'lishi mumkin.<sup>2</sup>

### **Adabiyotlar tahlili**

Vigotskiyning ijtimoiy-madaniy nazariyasi: Bu nazariya kognitiv rivojlanishda tilning rolini ta'kidlaydi. Vigotskiyning fikricha, til fikrlash quroli bo'lib, tilning rivojlanishi bilan tanqidiy fikrlash qobiliyati ham o'sib boradi.<sup>3</sup>

O'zbekiston Xalq ta'limi vaziri o'rinbosari Otabek Nazirov Global tadbirkorlik haftaligi (Global Entrepreneurship Week Uzbekistan)da so'zlagan nutqida ta'kidlaganidek "maktablarda o'quvchilar darsliklarda berilayotgan ma'lumotlarni yodlashlari kerak emas. Biz bolalarni birinchi sinfdan "Nima uchun?" degan savolni berishga o'qitmaymiz, biz tanqidiy fikrlashga o'rgatmaymiz. Hozirda biz xorijlik hamkorlarning bu yo'nalishdagi tajribalarini o'rganish va bu tajribani bizning o'quvchilar uchun moslashtirish bo'yicha ish olib boryapmiz. O'qitish metodologiyasi bolalarni mustaqil ma'lumot va bilim olishga yo'naltirishi kerak. Agar biz bolalarni tanqidiy fikrlashga o'rgatsak, internet davrida ular savollarga o'zlari javob topishlari mumkin"<sup>4</sup>.

Ta'lim sohasidagi eng qiziqarli zamonaviy texnologiyalardan biri bu tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasidir. Tanqidiy fikrlash, ya'ni ijodiy, insonga shaxsiy va kasbiy hayotda o'z ustuvorliklarini aniqlashga yordam beradi, tanlangan tanlov uchun individual javobgarlikni o'z ichiga oladi, axborot bilan ishlashning individual madaniyati darajasini oshiradi, tahlil qilish va mustaqil xulosalar chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi, o'z faoliyati oqibatlarini bashorat qiladi, qarorlar qabul qilish va ular uchun mas'ul bo'lish va muloqot madaniyatini rivojlantirish imkonini beradi. Bu omillar tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasining dolzarbligini belgilaydi.<sup>5</sup>

### **Tadqiqot metodologiyasi**

Ushbu tadqiqotda umumiy va ijodiy maktablar uchun ingliz tili darsliklarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan model va materiallar qanchalik ta'minlanganligini tekshirish uchun qiyosiy tahlil tadqiqot metodologiyasidan foydalaniladi. Tadqiqot loyihasi kontentni tahlil qilish, darsliklarni baholash va ekspert xulosalarini o'z ichiga oladi.

Tadqiqotda qiyosiy vaziyatni o'rganish usuli qo'llaniladi. Ijodiy maktablarda ham, umumta'lim maktablarida ham qo'llaniladigan ingliz tili darsliklari namunasi tahlil qilinadi va ularning tanqidiy fikrlash mazmuni baholanadi.

Kontentni tahlil qilish uchun maqsadli tanlab olish strategiyasi qo'llanildi. Umumiy va ijodiy maktablarning keng qo'llaniladigan darsliklari tanlab olindi. Har bir turdagi maktabdan kamida beshta darslik kiritildi, ular turli sinflarni qamrab oladi (masalan, 6-12-sinflar). Tanlov joriy o'qitish amaliyotiga mosligini ta'minlash uchun so'nggi besh yil ichida nashr etilganlarga e'tibor qaratildi.

Ma'lumotlar sifatli javoblar uchun tematik tahlil va darslik mazmuni uchun kontent chastotasi tahlili yordamida ko'rib chiqiladi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun taqdim etilgan materiallardagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash uchun natijalar ikki turdagi maktablar bo'yicha taqqoslanadi.

<sup>2</sup> Paul, R., & Elder, L. (2019). *The Miniature Guide to Critical Thinking: Concepts and Tools*. Pearson Education.

<sup>3</sup> McLeod, S. (2020) *Vygotsky's Sociocultural Theory of Cognitive Development*. Simply Psychology. Retrieved from <https://www.simplypsychology.org/vygotsky.html>

<sup>4</sup> O'zbekiston Xalq ta'limi vaziri o'rinbosari Otabek Nazirov Global tadbirkorlik haftaligi (Global Entrepreneurship Week Uzbekistan)dagi so'zlagan nutqi,- XTV matbuot xizmati.

<sup>5</sup> Дюи Дж. Демократия и образование/ Дж. Дюи.- М.: Педагогика-Пресс, 2000.-382с.

Ushbu tadqiqot tanqidiy fikrlash materiallarini ingliz tili darsliklariga integratsiyalashuvini yaxshilash, xususan, ushbu yo‘nalishga ega bo‘lmagan umumiy maktablar uchun tavsiyalar berishga qaratilgan.

**Tahlillar va natijalar**

Hozirgi kun ingliz tili o‘qituvchilar o‘z darslarida tanqidiy fikrlash texnologiyasining: klaster, true false sentences; aralashgan mantiqiy zanjirlar; roleplay; berilgan savollarga javob izlash, to‘xtab o‘qish, fikr yuritishning turli usullari va boshqa texnologiyalardan foydalanishadi.<sup>6</sup>

1. Klaster. Ijod maktablari qo‘llanayotgan Laser B1 by Macmillan Publishers darsligida 9-sinf uchun berilgan mavzulardan biri “Letters” mavzusini o‘rganayotganda, talabalar klasterga qarab, xat turlari va ularning qismlarini aniqlashga harakat qilishadi. Keyin o‘quvchilar matnni o‘qiydilar va o‘z taxminlarini matndagi ma’lumotlar bilan taqqoslaydilar. Masalan, “qanday xat turlari mavjud?” o‘quvchilar quyidagi javoblarni berishi mumkin:

**Rasm 1. Letters**

TYPE OF LETTER	INFORMAL (PERSONAL)	SEMI-FORMAL	FORMAL
Person Involved	a friend, someone you know personally	Someone you know	A stranger/someone you do not know
Language	informal, contractions are acceptable (Ain't, can't) but not abbreviations (otw, LOL, etc)	Semi-formal	Formal (no contractions allowed)
Situation	Social, personal	formal situation or usually something about a serious situation like work	Serious or formal
Common Topics	~inviting a friend, ~advising a friend about something ~apologizing or thanking a friend ~asking a favor/requesting something from a friend ~reminding a friend about something ~admitting a mistake	~arranging accommodation ~complaining to a landlord ~making a suggestion ~explaining something to a neighbor	~asking for information ~applying for a job ~making suggestions/recommendations ~complaining to a bank/company about something ~providing information to a company

Klasterlar “challenge” bosqichida ham, javob berish uchun fikrlash bosqichida ham qo‘llaniladi, ular mavzuni o‘rganishdan oldin aqliy faoliyatni rag‘batlantirish usuli yoki materialni to‘ldirish natijalariga ko‘ra ma’lumotni tizimlashtirish shakli bo‘lishi mumkin; maqsadga qarab, o‘qituvchi umumiy qo‘shma muhokama shaklida talabalarning individual mustaqil ishi yoki jamoaviy faoliyatini tashkil qiladi.

2. “B-B-B” jadvali (“Bilaman – bilmoqchiman – bilib oldim”).

Materialni grafik holda tashkil etish, mantiqiy va semantik tuzilish usullaridan biri. Shakl qulay bo‘lishi kerak, chunki u mavzu mazmuniga kompleks yondashuvni ta’minlaydi.

1-bosqich: Matnni o‘qishdan oldin talabalar mustaqil ravishda yoki guruhda “Bilaman”, “Bilmoqchiman” shaklidagi birinchi va ikkinchi ustunlarini to‘ldiradilar<sup>7</sup>.

2-bosqich: Matn bilan tanishar ekan yoki o‘qiganlarini muhokama qilish jarayonida o‘quvchilar “O‘rgandim” ustunini to‘ldiradilar.

3-qadam: Xulosa qilish.

<sup>6</sup> Батырханова Г.Б., РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

<sup>7</sup> Ефферова А.Р. Педагогические условия формирования критического мышления студентов в образовательном процессе технического вуза: дисс.../ А.Р. Ефферова.- Астрахан, 2010.-211с.

Ijod maktablari qo‘llanayotgan Laser B1 by Macmillan Publishers darsligida 9-sinf uchun berilgan mavzulardan biri “Weird and Unexpected” mavzusini o‘rganishda o‘quvchilar noma’lum uchar jismlar, madaniyatlar aro ishonib kelingan mif va afsonalar haqidagi matnni o‘qishdan oldin jadvalni to‘ldiradilar:

Jadval 2. Weird and Unexpected Questionnaire

<i>I know</i>	<i>I'd like to know</i>	<i>I've known</i>
<p><i>UFOs are unidentified flying objects.</i></p> <p><i>The Loch Ness Monster is a legendary creature said to inhabit Loch Ness in Scotland.</i></p> <p><i>Bigfoot is a purported ape-like creature said to inhabit North America.</i></p> <p><i>The Bermuda Triangle is an area in the North Atlantic Ocean associated with mysterious disappearances.</i></p> <p><i>Ghosts are the spirits of dead people believed to appear to the living.</i></p>	<p><i>Is there concrete evidence of extraterrestrial life or UFOs?</i></p> <p><i>What scientific explanations could account for the Lizard man sightings?</i></p> <p><i>Are there any credible eyewitness accounts of Inuit in Canada?</i></p> <p><i>What is the true cause of the disappearances in the Eastern Airlines Flight 401?</i></p> <p><i>Can the existence of ghosts be scientifically explained or debunked?</i></p>	<p><i>Many people have reported seeing UFOs but no definitive proof exists.</i></p> <p><i>The Lizard man remains a popular legend without concrete evidence.</i></p> <p><i>Numerous alleged Inuit sightings have been reported but none verified.</i></p> <p><i>Several theories, including weather anomalies and human error, have been proposed for the Eastern Airlines Flight 401.</i></p> <p><i>Belief in ghosts is widespread, but scientific evidence for their existence is lacking.</i></p>

3. Sinkveyn. Fransuzcha "cing" so‘zidan olingan bo‘lib besh ma’nosini anglatadi. Bu besh misradan iborat she'r kabi ham bilinadi. Bu texnologiyadan Materiallarni sintez qilish usuli sifatida ishlatiladi. Lakonik shakl ma’lumotlarni umumlashtirish, fikrlarni bir nechta mazmunli so‘zlar, ixcham va kichik iboralar bilan ifodalash qobiliyatini rivojlantiradi.

Tajriba shuni ko‘rsatadiki, sinkveyn quyidagi hollarda foydali bo‘lishi mumkin:

- Nisbatan qiyin bo‘lgan ma’lumotlarni sintez qilish uchun;
- talabalarning kontseptual bilimlarini baholash usuli;
- ijodiy ifodani rivojlantirish vositalari;

Ingliz tili darslarida sinkveyndan foydalanish turli xil ta’lim muammolarini hal qilishga yordam beradi. Keling, ushbu texnikaning ba’zi imkoniyatlarini sanab o‘tamiz.

**Sinkveyn dars mavzusini belgilash usuli sifatida.**

Dars boshida doskada birinchi qator etishmayotgan sinkveyn bor, qolgan to‘rt qatorning mazmunidan kelib chiqib, o‘quvchilar sinkveyn mavzusini shakllantirishga harakat qilishadi.

“Traditions” mavzusida foydalanish misolida:

- 1) traditions,
- 2) popular, favourite,
- 3) to remember, to know, to respect,
- 4) tastes differ,
- 5) superstition.

**Sinkveyn matn ustida ishlashni umumlashtirish sifatida.** Bunday holda, ishning juftlashgan holda tashkil etilishi eng samarali ko‘rinadi.

Har bir juftlikka sinxronlashtirish uchun 3-4 daqiqa vaqt beriladi, shundan so‘ng bir nechta natijalar muhokama qilinadi va keyin bitta eng aniq sinxronizatsiyaga birlashtiriladi. Keyinchalik, yakuniy versiya o‘rganilgan matnni qayta hikoya qilish uchun asos sifatida ishlatiladi.

**Sinkveyn uy vazifasini tekshirish usuli sifatida.** Bu erda ishni quyidagicha tashkil qilish mumkin: ba’zi o‘quvchilar matn bo‘yicha savollarga javob berishsa, boshqalari unga

asoslangan sinkveyn tuzadilar. Agar matn oldindan o'qilmagan bo'lsa, she'r ishlamaydi, chunki sinkveyn mavzuni to'liq tushunishni talab qiladi.

**Sinkveyn yangi o'rganilgan lug'atni mustahkamlash sifatida.** Dars oxirida o'quvchilardan mavzu bo'yicha qanday yangi leksik birliklar o'rganilganligini eslab qolish so'raladi. Olingan ish yana qisqa hikoyani tuzish uchun mavzu sifatida ishlatilishi mumkin.

Shunday qilib, sinkveyn - bu ma'lum bir mavzu bo'yicha o'quv materialini bir necha so'z bilan taqdim etish, uni chuqurroq tushunishga erishish imkonini beruvchi tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usuli.

U mutlaqo har qanday mavzuda ishlatilishi mumkin. Bu bolalarni eng aniq so'zlarni topishga va butun matnning ma'nosini ixcham shaklda qisqacha etkazishga o'rgatadi. Sinkveyn so'z boyligini boyitadi, qisqacha takrorlashga tayyorlaydi va fikrni shakllantirishga o'rgatadi.

**Yuqori sinf ingliz tili darslarida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash malakalarini rivojlantirish texnologiyalari**

**Bilish Bosqichi (Knowledge Stage)** — tanqidiy fikrlashni rivojlantirish jarayonidagi birinchi bosqich bo'lib, o'quvchilarning yangi ma'lumotlarni o'zlashtirishlari, asosiy tushunchalarni anglashlari va umumiy bilishni oshirishlari uchun mo'ljallangan. Bu bosqichda o'quvchilar mavzu bilan tanishib, uning asosiy jihatlarini o'rganishadi. Tavsif va foydalanish usullari:

Erkin yozish (Free Writing):

Tavsif: o'quvchilarga ma'lum bir mavzu yoki savol asosida cheklanmagan tarzda yozishni topshirish.

Maqsad: o'quvchilarning dastlabki fikrlarini erkin ifodalash va mavzu haqida dastlabki tushunchalarni shakllantirish.

Foydalanish: o'quvchilarga 5-10 daqiqa vaqt beriladi va bu vaqt davomida erkin yozishni davom ettirishlari kerak.

B-B-B chizmasi (K/W/L):

Tavsif: O'quvchilar ma'lum bir mavzu bo'yicha nima bilishlarini, nima bilmasliklarini va nima o'rganishlarini belgilaydilar.

Maqsad: Mavzuning qanday qismlarini o'rganish kerakligini aniqlash va ma'lumotlarni to'plash.

Foydalanish: Mavzu tanlab, K/W/L jadvalini to'ldirish.

Venn diagrammasi (Venn Diagram):

Tavsif: mavzular yoki tushunchalar orasidagi o'xshashliklar va farqlarni ko'rsatish uchun diagramma yaratish.

Maqsad: tushunchalar va ularning bog'liqliklarini yaxshiroq tushunish va taqqoslash.

Foydalanish: ikki yoki undan ortiq tushunchani taqqoslash uchun diagramma chizish.

T-chizma (T-Table):

Tavsif: asosiy tushunchalar yoki qarorlarni tartibga solish uchun T-shaklidagi jadvaldan foydalanish.

Maqsad: tushunchalarni tizimlashtirish va yaxshiroq tushunish.

Foydalanish: T-chizmada mavzu bo'yicha asosiy fikrlarni yoki qarorlarni kiritish.

Bilish bosqichi o'quvchilarga yangi ma'lumotlarni o'zlashtirish va asosiy tushunchalarni anglash uchun zarur strategiyalarni taqdim etadi. Bu bosqichda qo'llaniladigan strategiyalar o'quvchilarning bilimlarini kengaytirishga va mavzuni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

**Anglash bosqichi (Understanding Stage)** — tanqidiy fikrlash jarayonining ikkinchi bosqichi bo'lib, bu bosqichda o'quvchilar o'zlarining o'rgangan ma'lumotlarini chuqurroq anglashlari, tahlil qilishlari va ularga ma'no berishlari kerak. Bu bosqichda o'quvchilar o'z

tushunchalarini yanada rivojlantiradilar va ma'lumotlar o'rtasidagi bog'liqliklarni aniqlaydilar.

Tavsif va foydalanish usullari:

Semantik xususiyatlar tahlili (Analysing):

Tavsif: ma'lumotlarning semantik xususiyatlarini, ya'ni ma'nosini va ularning o'zaro bog'liqliklarini tahlil qilish.

Maqsad: ma'lumotlarning chuqurroq ma'nosini aniqlash va ma'lumotlar o'rtasidagi bog'liqliklarni tushunish.

Foydalanish: o'quvchilar ma'lumotlarni tahlil qilib, ular haqida batafsil ma'lumot yig'adilar va ularni izohlaydilar.

Bir-biridan so'rash (Questioning):

Tavsif: o'quvchilar bir-biridan savollar so'rab, ma'lumotlarni yanada chuqurroq tushunishga harakat qiladilar.

Maqsad: ma'lumotlarni chuqurroq tahlil qilish va muammolarni aniqlash.

Foydalanish: o'quvchilar bir-biridan yoki o'qituvchidan ma'lumotlar haqida savollar so'rashadi va javoblarni tahlil qiladilar.

Yuqori sinf ingliz tili ta'limi jarayoni Bilish (Know), Anglash (Comprehension) va Refleksiya (Reflection) bosqichlarga asoslanib o'tilsa, o'quvchilarning yuqori darajada faolligi ta'minlanadi. Yuqori sinf ingliz tili ta'limi jarayoni davomida pedagog mulohazali fikrlashga tayanib, ingliz tili mashqulotlari davomida o'quvchi tomonidan taqdim etilgan bilimlar ketma-ketligini takomillashtirishga erishish uchun<sup>8</sup>, bilimlarni o'zlashtirish jarayonida o'quvchining erkin faoliyatiga e'tibor berilishi o'ta zarurdir. Yuqori sinf ingliz tili ta'limi jarayoni davomida o'quvchilar mustaqil bilim olish ko'nikmasini o'zlashtirsa, keyingi hayoti va faoliyatida mustaqil ishlash uning xususiyati bo'lib qoladi. Mulohazali tafakkur har bir bosqichining o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Birinchi bosqich, bilishda o'quvchilarning yangi bilimni o'zlashtirishga asos bo'ladigan avvalgi bilimlari aniqlashga e'tibor qaratiladi. Shu sababli, miyada tajribalar asosida to'plangan, mukammal g'oyalari asida egallangan ma'lumotlarga asos vazifasini bajara oladigan ma'lumotlar bazasi bilan baholanish amalga oshsa, bilim, malaka va ko'nikma mustahkamlashib boradi.

Bilish (Know) bosqichining ikkinchi vazifasi yuqori sinf ingliz tili o'rganuvchilarni faollashtirishdir. O'quvchi yozma yoki og'zaki shaklda avvalda olgan bilimlarini bayon etadi va muammolar bo'yicha fikr yuritadi. bosqichi yangi g'oyalarni o'zlashtirishga asoslanadi.

Bilish (Know) bosqichidagi uchinchi, asosiy maqsad egallanilayotgan aniq mavzuga hoxish va qiziqish shakllanadi, uni o'zlashtirish motivlari paydo bo'ladi. Mavzuni o'rganishga qiziqitirish, ta'limiy maqsadlarni o'quvchining shaxsiy maqsadiga aylantirishni harakatga keltiruvchi eng yaxshi ta'sir hisoblanadi. Majburlab taqdim etilgan maqsad o'quvchini fikrlash qobiliyatini takomillashtirmaydi.

Anglash bosqichida yangi ma'lumot da'vat bosqichida xotirada faollashtirilgan bilimlar bilan bog'lanadi<sup>9</sup>. Bu fazaning asosiy maqsadi yangi o'quv materialini tushunishni ta'minlashdir<sup>10</sup>. O'quvchi o'zining maqsadi yangi o'quv materialini tushunishni ta'minlashdir.

<sup>8</sup> Сахарова Н. С. Развитие иноязычной компетентности студентов инженерных специальностей университета-скачат бесплатно автореферат и диссертацию по педагогике для написания научной работы или статьи на тему 'Теория и методика профессионального образования' по специальности // Спец: 13.00.08 - теория и методика профессионального образования // Автореферат // кан. пед. наук. // Оренбург // 2004 // стр.-16.

<sup>9</sup> Гулая Т. М., Герасименко Т. Л. Опыт использования технологии «Развитие критического мышления» в процессе обучения профессионально-ориентированному деловому английскому языку // научной статьи - «Науки об образовании»

<sup>10</sup> Гулая Т. М., Герасименко Т. Л. Опыт использования технологии «Развитие критического мышления» в процессе обучения профессионально-ориентированному деловому английскому языку // научной статьи - «Науки об образовании»

O'quvchi o'zining materialini tushunishi qanday o'tayotganini kuzatishi kerak. O'quvchining o'zida sodir bo'layotgan ichki sub'ektiv psixik jarayon va holatlarni aks ettirishi *refleksiya (Reflection)* deb yuritiladi.

Fikrlash bosqichiga munozara va refleksiya joriy etilsa, ko'p tomonlama fikrlash sodir bo'ladi. O'qituvchi o'z savollari orqali o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqarib boradi. Savollarni to'g'ri qo'ya olish o'quvchining pedagogik mahoratiga bog'liq. O'quvchining mulohazali tafakkurini o'stirishga mo'ljallangan savollar namunasini keltiramiz:

Fikrlash bosqichiga munozara va refleksiya joriy etilsa, ko'p tomonlama fikrlash sodir bo'ladi. O'qituvchi o'z savollari orqali o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqarib boradi. Savollarni to'g'ri qo'ya olish o'qituvchining pedagogik mahoratiga bog'liq. O'quvchining mulohazali tafakkurini o'stirishga mo'ljallangan savollar namunasini keltiramiz:

### **Bilish (Knowledge)**

- "What are the key characteristics of this concept?"
- "How does this work in real life?"
- "Can you identify the underlying principles or rules?"

### **Anglash (Comprehension)**

- "Why do you think this phenomenon occurs in this way?"
- "How would this change if one of the conditions were different?"
- "Can you explain the significance of this in today's context?"

### **Refleksiya (Reflection)**

- "How does this align with what you already know?"
- "What implications does this have for our understanding of the subject?"
- "In what ways could this idea be applied to solve real-world problems?"

### **Xulosa**

Mazkur tadqiqotda ingliz tili ta'limida yuqori sinf o'quvchilarining tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalar samaradorligi tahlil qilinadi. O'quv jarayonida aralash o'qitish (blended learning), o'yinga aylantirish (gamification), teskari sinf (flipped classroom), hamkorlikda o'qitish (collaborative learning), raqamli hikoya yaratish (digital storytelling), virtual va qo'shimcha reallik (VR va AR), shuningdek, onlayn munozara platformalari kabi usullar qo'llanishi yuqori natijalar bergani aniqlandi. Ushbu texnologiyalar tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda va ta'lim motivatsiyasini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. Ackerman J. M. The promise of writing to learn. Writ. Commun. 1993;10(3):334–370.
2. Laser B1 Student's Book, Macmillan Publisher 2013
3. Marzano R. J. Fostering thinking across the curriculum through knowledge restructuring. J. Reading. 1991;34(7):518–525.
4. McLeod, S. (2020) Vygotsky's Sociocultural Theory of Cognitive Development. Simply Psychology. Retrieved from <https://www.simplypsychology.org/vygotsky.html>
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 124-sonli "Uzluksiz ta'lim tizimining chet tillar bo'yicha davlat ta'lim standartini tasdiqlash to'g'risida" nomli qarori
6. O'zbekiston Xalq ta'limi vaziri o'rinbosari Otabek Nazirov Global tadbirkorlik haftaligi (Global Entrepreneurship Week Uzbekistan)dagi so'zlagan nutqi,- XTV matbuot xizmati.
7. Paul, R., & Elder, L. (2019). The Miniature Guide to Critical Thinking: Concepts and Tools. Pearson Education.

8. Paziljanova Zulfiya Sabirjanovnaning “Zamonaviy nemis tili darsliklari vositasida talabalarning madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish texnologiyasi” Qo‘qon 2022
9. Prepare grade 9 Teacher’s book Cambridge University Press va Uzbekistan education for excellence program hamda the United States Agency for International Development's Central Asia Office under Partnership Agreement 72011519C00004 p 4
10. Rivard L. P. A review of writing to learn in science: implications for practice and research. J. Res. Sci. Teach. 1994;31(9):969–983.
11. Sh.B.Ismoiljonov “Ingliz tili darslarida yuqori sinf o‘quvchilarining tanqidiy fikrlash malakalarini rivojlantirish metodikasi (xorijiy tillarga ixtisoslashtirilgan maktablar misolida)” International scientific and practical conference “Methodology of teaching foreign languages – innovations, traditions, problems and theirsolutions” March 15, 2024, p 103-105.
12. Sh.J. Schmidt Using Writing to Develop Critical Thinking Skills.
13. Syaadiyah Arifin Universitas Muhammadiyah Prof. Dr. Hamka, The Role of Critical Reading to Promote Students' Critical Thinking and Reading Comprehension.
14. Taxonomy of Educational Objectives, Handbook 1: Cognitive Domain. Addison-Wesley Publishing Company. Bloom, Benjamin S. 1956.
15. Батырханова Г.Б., Развитие критического мышления на уроках английского языка
16. Гулая Т. М., Герасименко Т. Л. Опыт использования технологии «Развитие критического мышления» в процессе обучения профессионально-ориентированному деловому английскому языку // научной статьи - «Науки об образовании»
17. Дадирова А.А. Инновационные и авторские методики преподавания художественных специальностей в контексте гуманистической парадигмы
18. Дюи Дж. Демократия и образование/ Дж. Дюи.- М.: Педагогика-Пресс, 2000.-382с.
19. Ефорова А.Р. Педагогические условия формирования критического мышления студентов в образовательном процессе технического вуза:дисс.../ А.Р. Ефорова.- Астрахан, 2010.-211с.
20. Сахарова Н. С. Развитие иноязычной компетентности студентов инженерных специальностей университета-скачат бесплатно автореферат и диссертацию по педагогике для написания научной работы или статьи на тему 'Теория и методика профессионального образования' по специальности // Спец: 13.00.08 - теория и методика профессионального образования// Автореферат// кан. пед. наук.// Оренбург//2004// стр.-16.